

ELS COSTUMS DINS LA LITERATURA POPULAR

L'estudi del Folklore topa sovint amb la dificultat de disposar de fonts d'informació i documentació vàlida sobre el passat. Els registres utilitzats per la Història poden ser aprofitats per l'estudi dels costums però mai no ens explicaran el detall. La literatura popular és una font decisiva per a poder investigar la història dels costums i del folklore.

És clar que el terme literatura popular és equívoc i poc precís. En aquests articles us mostrem alguns exemples, sobre els gegants i sobre el cycle anual festiu.

A les darreries del segle XVIII i principis del XIX, un ciutadà anònim es passejava per algunes poblacions del Principat i explicava les impressions de l'època en vers. Justament el preocupaven els costums del calendari, els gegants, els focs d'artifici i altres "menudències" i les escrivia amb un to desenfadat en un quadern manuscrit que es conserva relligat a la Biblioteca de Montserrat.

Avui toca, doncs, donar a la llum a un ciutadà que segurament dubtava que es publicqués algun dia allò que escrivia.

ELS GEGANTS A LA LITERATURA POPULAR D'UN CIUTADÀ DE FINALS DEL XVIII

És ben segur que els gegants han estat uns éssers mitològics, i uns elements festius que han gaudit de l'afecte i admiració de grans i xics. El seu origen és discutit i no volem aventurar-nos per cap posició en especial. Els gegants han estat element festiu per excel·lència, representació del poble que els ha creat i una mostra d'artesanía.

Sembla ser que al nostre ciutadà que anotava els esdeveniments del moment, observava amb deteniment l'atmosfera que es creava entorn dels gegants. Concretament al Document I us oferim unes *Dècimas als Gegants de Mataró any de 1798*. (1). No és casual que un barceloní segurament expliqués coses dels gegants de Mataró, un altre ciutadà com el Baró de Maldà ja ho havia fet pocs anys abans quan es passejava per les festes de les Santes de l'any 1799 (2) i de 1792 (3).

Aquestes dècimes reflecteixen en un to desenfadat i pedant la impressió que li oferiren els gegants mataronins d'aleshores. Al costat mateix d'aquestes dècimes hi trobem dos altres poemes, Documents II i III. El primer fa referència al *Memorial que presentaren los Gegants de Sta. Maria del Mar de Barcelona a la molt Il·ltre Obra, en lo any 1803* i el segon *Relació que fan los Gegants a la molt Il·ltre Obra despus de vistos y reconeguts del publich en lo any de 1804*. Segons sembla l'any 1803 no va ser prou falaguer per als gegants de Sta. Maria del Mar i el nostre poeta en el seu

nom expressa en el Memorial que *això és no tenir vergonya*; al final del poema, es decreta que l'aparença dels gegants es millorarà l'any següent. El poema segon ens reflecteix justament la millora que s'ha realitzat, *aquest any abrillantats són lo pasmo dels terrats*. Com podem veure a Barcelona era la Molt Il·lustre Obra de Sta. Maria del Mar qui tenia gegants propis a part dels de la ciutat o altres Obres.

El darrer poema sobre el gegants el presentem al Document IV, on s'agraeix al Rei Carles Quart *per haberlos alsat sa preso, ab la sua vinguda a Barcelona*. No sabem exactament a quin fet concret es refereix aquest sonet però per la seva gràcia l'adjuntem i perquè creiem que forma part del conjunt.

Al principi hem parlat de literatura popular i la seva utilitat per al coneixement dels costums, amb aquest poeta anònim hem vist que els gegants de Mataró ja havien gaudit de la seva admiració fa força anys, i no sols pels mataronins.

Deixem per una altra ocasió realitzar un repàs als gegants mataronins des de les primeres notícies que disposem.

Pere M. Ibern i Regàs
Imma Caballé i Martín

NOTES

- (1) MS. 1141. *Miscelanea historico crítico-curiosa, compuesta recientemente de varios papeles selecto-esco-gidos 1807*. Biblioteca de Montserrat.
Agraïm des d'aquí al P. Alexandre Olivari la gentilesa en facilitar-nos la tasca de recerca.
- (2) Revista Museu (Mataró 1949), p. 80-81; (Mataró 1950), p. 82-90.
- (3) LLOVET, Joaquim. *El Baró de Maldà a les festes de les Santes de l'any 1792*. FULLS del M.A.S.M. Núm. 11. Mataró 1981.

DOCUMENT I

DECIMAS ALS GEGANTS DE MATARÓ ANY DE 1798

Noble gent de Mataró,
vostra gran sabiduria,
va augmentarse cada dia,
y extenense ab gran primo.
No he deyxat de saber no,
la surtida dels Gegans,
pero necis, e ignorants,
¿qui may ha vist en sa vida,
que tal gent anes vestida
ab ambastats tafetans?

Per cert may haguera dit,
que sent alt, y ben plantat,
hagues estat esgarrat,
vostre gros Gegant, del pit;
pues molt, y molt he sentit,
que una barruga tenia,
en lo pit, y li surtia
perque tothom la vejes,
y perque ayxi se estengues,
vostra gran sabiduria.

Los brassos en veritat
son prou llarchs, y tambe iguals,
tambe drets com uns parpals,
pero prims com un filat;
Ni tampoch es falsedat,
lo que fa la Gegantesa
la que ab sa gran primoresa
lo seu rich rosech se aguanta
¿heu vist ahont hi ha tanta
gent, plena de sabiesa?

Mes no vull aqui parar
de alabar a Mataró
ans de eyxir la professo
del Chich, mitg bras va parar;
carreo diuhen, a buscar,
al Cirurgia Dn. Bentura,
perque se appliquia la cura,
mes jo tot pasmat estich,
y sempre que hi penso, dich
bona ha siguda la cura.

DOCUMENT II

MEMORIAL QUE PRESENTAREN LOS GEGANTS DE STA. MARIA DEL MAR DE BARCELONA
A LA MOLT ILTRE. OBRA, EN LO ANY 1803.

I

Illustres Señors Obrers
del Capítol de Llevant;
los Gegants venen plorant,
de seguir estos carrers;
miracle es tornar cencers
pues apenas han eixit,
quel publich ab alerit,
nos causa mil patotxadas,
cridant desde las purxadas,
que no valem ni un ardit.

2

Creguin que a no haber estat,
lo respecte de la porra,
calia posarse a corra,
y ficarse en un forat;
pues estava ja acordat
segons veus autoritzadas,
envidarnos taronjadas
perque vusté, y mi seño,
anasem á la professo
ab las panxas refrescadas.

3

Diuen ab molta rahó
ayxo es no tenir vergoña;
ab vestit de tanta roña,
voler fer tant lo bufó;
Com diantre mi seño,
y a fe, que discorra prou,
per fernos un vestit nou,
no ha buscat algun viayx,
sino te diners al calaix,
facin un de paperdou.

4

Per fin rendit suplicam
tinga á be la Ilustre obra,
que fins tinga esplets de sobra,
en publich may mes iscam;
sino tambe proposam,
que probian si en los Encants
vestiran a los Gegants
á plaso, donant fiantsa
encara que fes fermansa,
la obra dels vergonyans.

5

Decret
Querits fills Gegans amats
pedasos de mon bon cor
no aumenteu mes lo dolor
dels obrers apesarat:
Los gastos desaforats
de Barracas, Salomons,
Tribuna, domassos bons
y lo gran plet del forat;
han pribat fervos anar.
aquest any currutacons.

6

Mes lo any vinent si Deu ho vol
sereu lo pasmo de Europa,
perque del cap, a la popa
heu de brillar com lo sol:
tamborino, y fluviol,
tót nou de trinca será,
perque lo obre Ciutada
ques vostre llegitim Pare,
sens dupte eyxira de Mare
y a tothom embafara.

DOCUMENT III

RELACIO QUE FAN LOS GEGANTS A LA M. ILTRE OBRA DESPUES DE VISTOS,
Y RECONEGUTS DEL PUBLICH EN LO ANY DE 1804.

1

Los Gegants, Señors Obrers,
aquest any brillantats,
son lo pasmo de terrats,
de Purxadas, y Carrers;
Nos preguntam; quin esmers
haura fet la Iltre Obra?
lo any passat vestit tan pobra,
y aquest any tots nous de trinca;
o be algun Diable, y brinca,
o a la Obra ja li sobra.

2

Sobra o no sobra; quens fa?
lo cert es, que anem bonichs
y tant los grans, com los xics,
desitjan veurans ballá,
diu un, lo obre ciutada
haura ideat lo vestit,
diu un altre, a mi me han dit,
quel sastre de las casullas,
es qui clava las agullas
a la obra, y ho fa pulit.

3

Un altre que te mes nas,
y sap las cosas de dins,
que estan lluny de vehins;
¿no sabeu ques an Planas?
Que com per Corpus es cas,
quels Gegants sian modistas,
y que de ells prenguan vistat,
las señoras ab bon fi,
los obrers, digueren, si,
vinga l'sastre de operistas.

4

Tothom vol fer molta fressa
pensantse sabero tot,
y los mes, no saben mot,
de allo de la Gegantesa;
es dir: de aquella gran pessa,
que per fer lluir lo cap,
com vostraseñoria sap,
comprá per sinquante duros,
sino es ella quins apuros,
me hauria arrencat bon nap.

5

Ab estas veus, y burgit,
los Gegants nons hi ficam
ans be mil gracias donam
del be que habem conseguit;
La Iltre Obra habents ohit,
nostres prechs de ainy passat
perso ha determinat,
vestirnos est any de nou,
no ab vestit de paperdou,
si Crespó, y sati bordat.

6

Y quin sati, quin crespó,
quin bordat, y quinas pells,
quinas borlas, quins sarrells,
quinas cintas, tot es bó;
a tots causa admiració,
un trage tan rich, y nou,
y si com pregam no plou,
en tot lo temps de la octava,
de goytg nos caura la baba
ils Obrers hauran fet prou.

FI

DOCUMENT IV

LA COMPANIA DE GEGANTS DE CATHALUÑA, Y EN ESPECIAL DE BARCELONA
DONAN LAS GRACIAS AL REY N. SEÑOR CARLOS QUART PER HABERLOS ALSAT SA PRESO,
AB LA SUA VINGUDA A BARCELONA, AB EST

SONETO

Del encierro Señor que hemos sufrido,
con un respeto bien acreditado,
en el mas miserable y triste estado
por vuestra proteccion, hemos salido;
Por esto nuestro affecto agradecido,
se ofrece a vuestras plantas humillado,
y las gracias os da de haver logrado,
la libertad, que tanto hemos perdido;
Vos soys qual otro tito generoso,
las delicias, y apoyo de los ricos,
de los Pobres, el Padre mas piadoso,
sustento de los grandes, y los chicos;
Y con rayos de amor los mas brillantes
rendis al sacro Jove, los Gigantes.